

LIBERÁLNÍ DENDROLOGIE

aneb o stromech stejného významu v Pražském závislostním polesí

1 Úvod

Vědci odhadují, že v současnosti máme u nás přibližně deset tisíc hektarů divoké přírody, přičemž většina z ní je chráněná v rezervacích nebo národních parcích. Trend, jak o tuto krajinu pečovat, je jasný: co nejvíce ji ponechat samovolnému vývoji. Z ostře sledovaných diskusí kolem Národního parku Šumava, jestli tam v prvních zónách „kácet nebo nekácet,“ to tak sice nepůsobí, ostatní rezervace už tuto strategii dávno v klidu praktikují. Národní park Podyjí plánuje nechat bez intervencí tři čtvrtiny svých suchomilných lesů, České Švýcarsko má do budoucna bez zásahů zůstat téměř celé (94 procent parku).

Adam Šůra: Hledání nové divočiny, Respekt 24/2010 (XXI), str. 48–56

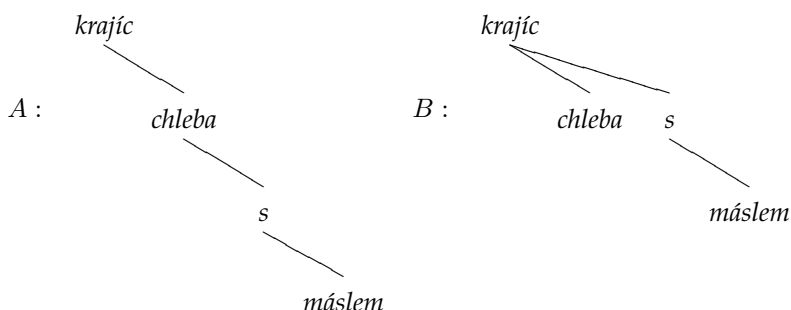
Stromy v treebanku obvykle nerostou samy, naopak vyžadují velkou péči od treebankových lesmistřů i řadových lesníků, kteří stromy podle příručky sázejí a pěstují. Pak už je ale vystaráno, stromy rostou přímo před očima do stavu optimální košatosti, a tak už zůstanou. Proč se o ně dále starat? Řadí snad v treebanku orkány, kosící vypiplané stromky po tisících? Jsou snad závislostní stromové grafy prolezlé larvami kůrovce? Trpí exhalacemi a přemnoženou zvěří? Usychají nastojato, působíce veřejné pohoršení? Nic takového.

Náš problém s Pražským závislostním korpusem (PZK) je v porovnání se situací v Národním parku Šumava (NPŠ) nicotný, malicherný a titěrný. Přesto si můžeme dopřát ten luxus se jím zabývat, protože neshledáváme mnoho vážnějších! Posvítíme si na takzvané *kombinované funkce* na rovině povrchové syntaxe

*Autor děkuje Jubilantovi za to, že mu vedle jednoznačnosti a víceznačnosti ukázal třetí cestu!

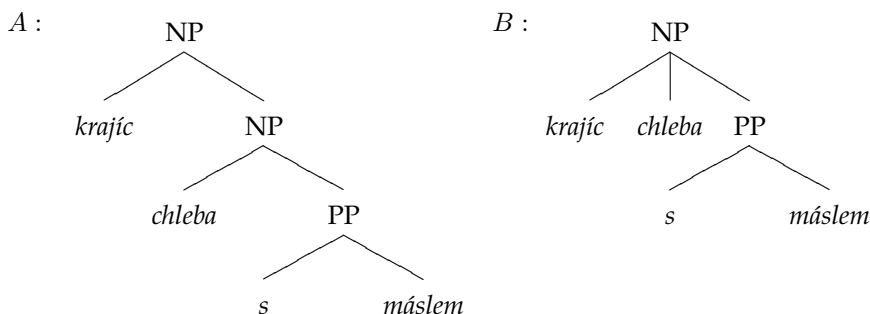
(analytické rovině), které mají sloužit ke kompaktnímu zachycení více možností syntaktické analýzy v případech, kdy se ani na základě znalosti kontextu a reálií nelze rozhodnout pro jednu z nich. Důvodem přitom není nedostatek informací pro takové rozhodnutí, ale absence významových rozdílů mezi jednotlivými variantami.

Stromová struktura vyžaduje pro řetězec *krajíc chleba s máslem* volbu ze dvou možností, které se však jeví jako synonymní a jejich analýza jako by příkladu vnucovala nepatřičné strukturní detaily (obr. 1).¹

Obrázek 1: Přestrukturováno? – závislostní strom

Ve složkovém stromě lze tento problém reprezentovat např. jako v obr. 2. Bez ohledu na významovou shodu nebo různost se často mluví o *PP-attachment ambiguity*, i když oním nejednoznačně analyzovaným větným členem nemusí být vždy jen předložková skupina.

Obrázek 2: Přestrukturováno? – složkový strom

Jde-li u těchto případů opravdu o synonymii, narážíme na zajímavý jev, totiž na víceznačnost, která se projevuje jen „uprostřed“ analýzy jazykových výrazů,

¹Zde je na místě terminologická poznámka: spojení *krajíc chleba s máslem* se z hlediska syntaxe může jevit jako syntakticky **homonymní**, dvě syntaktické struktury reprezentující tuto homonymii jsou však z hlediska (mimojazykového) významu **synonymní**.

aniž by měla oporu v krajních pólech vícerovinné reprezentace, v povrchové formě a významu. Mohl by to být případ podobný příkladům typu *využíváme zařízení*, kde v důsledku pádové synkreze substantiva a dvojí rekce slovesa není jednoznačně určen pád, přestože význam i povrchová forma jsou stejné. Nebo příklad *je vidět Říp*, kde nejslavnější česká hora na rozdíl od notorické Sněžky (*je vidět Sněžka* vs. *je vidět Sněžku*) nemá ve věci svého pádu jasno a na rozdíl od *využíváme zařízení* má i dvojí (povrchově) syntaktickou funkci.² Oliva (2001) uvádí, že takové vícestupňovosti je radno v korpusu zachovávat, právě proto, že je ani podle kontextu nelze vyřešit. Nabízí se otázka, zda stejné řešení není na místě i u našich příkladů, tedy syntaktických struktur a funkcí, které se zdánlivě navzájem vylučují, ale přitom mají stejný význam.

V PZK se podobné případy řeší na rovině povrchové syntaxe tak, že výsledná struktura je jen jedna (ve výše uvedeném příkladu by to byl strom A), přičemž přívlastek *s máslem* je označen *kombinovanou funkcí*. Ta říká, že přívlastek rozvíjí i předcházející substantivum. Na rovině hloubkové syntaxe je však odpovídající struktura vždy jednoznačná, i když mezi těmito rovinami nedošlo k žádné jiné transformaci okolní struktury.

V dalším textu probereme jednotlivé typy kombinovaných funkcí spolu s příklady jejich užití v PZK, posoudíme, do jaké míry je jejich užití oprávněné vzhledem k analyzovaným výrazům a komfortu uživatele při hledání v korpusu, a nakonec se pokusíme naznačit alternativy k existujícímu řešení. Vyjdeme přitom (a) z toho, že korpus má být anotován pokud možno jednoznačně s ohledem na kontext a mimojazykové skutečnosti a (b) ze striktního pojetí synonymie jako identity významů ve všech kontextech. Druhý předpoklad nám pomůže odlišit případy vyžadující variantní syntaktickou analýzu od případů, kdy by byla žádoucí analýza jediná.

2 Typy kombinovaných funkcí

Nerozhodnutelné případy variantních struktur se vždy týkají neshodného přívlastku a nějaké další funkce – dalšího neshodného přívlastku, příslovecného určení nebo předmětu. Takto o nich hovoří anotační manuál (Hajič et al., 1999, str. 42):

Pro přívlastek nemáme pouze jedinou funkci Atr, ale z důvodu jistého druhu homonymie jsme byli nuceni zavést i tzv. kombinované funkce.

[...]

Kromě afun Atr byly zavedeny také afuny kombinované, které se skládají z Atr a některé další funkce. Jsou to afun AtrAtr, AtrAdv,

²Za tento příklad vděčíme Hance Skoumalové, p.c.

AdvAtr, AtrObj, ObjAtr. Tyto funkce se používají tam, kde rozebíraný člen (uzel) může stát v rámci dané věty ve více funkcích, aniž by se tím podstatně měnil význam (věta není striktně homonymní v závislosti na funkci rozebíraného členu).

Odlišně se k víceznačnosti staví rovina hloubkové syntaxe (tektogramatická rovina). V anotačním manuálu (Mikulová et al., 2005, str. 1) stojí:

V případě víceznačnosti je teoreticky možné vytvořit více tektogramatických stromů pro jednu větu. V PDT je ale vytvořen pro jednu větu vždy právě jeden strom, který u víceznačných vět odpovídá zvolenému čtení.

Ekvivalent kombinovaných funkcí na této rovině chybí. U příkladů, jimiž se zabýváme, by bylo možné uvažovat o tom, že by různým stromům na rovině povrchové odpovídal jeden strom na rovině hloubkové (ibid.):

V případě synonymie může naopak různým větám odpovídat tentýž tektogramatický strom (musí jít ovšem o striktní synonymii, kdy pravdivostní podmínky obou vět jsou zcela totožné). Příkladem synonymních výrazů s identickou tektogramatickou reprezentací jsou spojení *otcův klobouk* a *klobouk otce*. Myšlenka synonymie byla v PDT (ve srovnání s návrhem ve FGD) realizovaná ve velmi omezeném rozsahu.

Pomineme-li kombinované funkce, na půdorysu závislostních stromů vyžadují téměř všechny naše příklady na obou rovinách ekvivalentní řešení syntaktické struktury, bez možnosti vyjádřit synonymii jedinou strukturou na rovině hloubkové. Rozplyne se jen povrchově strukturní víceznačnost za přítomnosti synsémantických slov.

Větný člen označený kombinovanou funkcí je ve struktuře umístěn vždy na pozici přívlastku (v případě více možných řídících substantiv jako přívlastek toho posledního), přičemž pořadí zkratk funkcí v názvu kombinované funkce naznačuje preferenci anotátora. Celkem pět typů kombinovaných funkcí si rozdělíme podle toho, jakou další funkci kromě přívlastku obsahují, bez ohledu na preferenci.

2.1 Přívlastek dvou nebo více syntaktických substantiv

V prototypickém příkladu z anotačního manuálu PZK *krajíc chleba s máslem* je kombinovanou funkcí **AtrAtr** označena předložková skupina *s máslem*, protože ji lze beze změny významu analyzovat jako přívlastek libovolného ze dvou předcházejících substantiv. Tyto dvě možnosti se chápou jako synonymní. Je-li ve hře více syntaktických substantiv, interpretuje se větný člen označený touto

funkcí jako přívlástek libovolného z nich. Na rozdíl od ostatních kombinovaných funkcí u této nelze určit preferenci pro jednu nebo druhou možnost syntaktické závislosti.

V následujících příkladech uvádíme (často zkrácené) příklady z Pražského závislostního korpusu. Větný člen, který má v závislostním stromě potíže se svou identitou a příslušností k řídícímu uzlu, je zvýrazněn kurzívou. Za příkladem následuje údaj o tom, na kterém uzlu tento větný člen závisí na rovině hlubkové syntaxe, kde tyto nejednoznačné závislosti a funkce nemají místo (počítáno zleva, N1 je první syntaktické substantivum, které přichází v úvahu, N2 druhé). Poslední údaj zařazuje příklad do jedné ze čtyř kategorií, objasněných níže v části 3.³

- (1) Příklady užití funkce **AtrAtr** (v PZK 370x):
- a. typická scénka z Ameriky *posledních měsíců* N2 ID
 - b. dařilo se dodavatelům investičních celků *pro elektrárny a cementárny* N2 ID
 - c. rychlost vypořádání burzovních obchodů *v čase* N2 ID
 - d. počet registrací nových osobních automobilů *v Německu* N3 ALT
 - e. jedním z nejschopnějších mužů *v sociálnědemokratickém martyriu* N2 ID
 - f. která by měla zakrátko zesílit příliv investičních prostředků *ze zahraničí* N2 ALT
 - g. výběr dat *pro měření inflace* N2 ID
 - h. je nutno dodržet zásadu porovnatelnosti výrobků, *kteřá je v podstatě vymezena popisem reprezentantů* N1 ALT
 - i. odhalili před soudem prototypy esesáka a eštébáka *z Feldekovy básně* N2 ID
 - j. bojíte se rostoucí síly fanatismu *na Blízkém východě?* N2 ID

2.2 Přívlástek a příslovečné určení

V dalším prototypickém příkladu z manuálu *přinesla bednu ze sklepa* je kombinovanou funkcí **AtrAdv** označena předložková skupina *ze sklepa*, protože ji lze beze změny významu analyzovat jako přívlástek substantiva *bedna* i adverbiále slovesa *přinést*. Pořadí zkratk v označení funkce naznačuje preferenci první interpretace.

První údaj za příklady z PZK opět označuje uzel, na němž je sporný větný člen zavěšen na rovině hlubkové syntaxe – V (sloveso) nebo N (substantivum).

- (2) Příklady užití funkce **AtrAdv** (v PZK 1132x):

³ Všechny dotazy byly směřovány na trénovací soubor PZK verze 2.0 prostřednictvím webového rozhraní PML Tree Query – podrobnosti viz <http://ufal.mff.cuni.cz/~pajas/pmltq/>. Byly to vždy obměny následujícího výrazu:

a-node \$A := [afun='AtrAtr']; t-node [a/lex.rf \$A];

- a. kde by měla uzavřít pojištění, *aby platila co nejméně a získala co nejvíc* V VN
 - b. získala dřívější pozice *na trhu* N VN
 - c. umožnilo telefonní spojení *i mimo území* N VN
 - d. znalci zaregistrovali nárůst zatčení *v souvislosti s heroinem* N ALT
 - e. největší rozkvět zaznamenaly hospodářské styky *v 60. a 70. letech* V VN
 - f. v letu otvírá zlaté pouzdro *uvnitř kabelky* N ID
 - g. startuje v současné době na mistrovství světa *v Itálii* N ID
 - h. milionářům *na MS* vévodí Sakic N ID
 - i. předal instrukce brazilskému velvyslanectví *v Itálii* N ALT
 - j. sraz *v Cunlhatu ve střední Francii* měl vyšší účast N ID
- (3) Příklady užití funkce **AdvAtr** (v PZK 219x):
- a. určoval částku milion korun *pro udělení provozní licence majiteli lékáren* V ID
 - b. nemá vliv *na výši sjednané pojistné částky* N VN
 - c. naučit se něco *od Angela, dvacetiletého pouličního zloděje* V PRN
 - d. *na tyto tři miliardy* nemáme zdroje V VN
 - e. sto návštěvníků *denně* využívá možnost V VN
 - f. sledovat cenový vývoj *bez vlivů změn jakosti* N ALT
 - g. zaujímali vysoké postavení *ve strukturách* N VN
 - h. proti předsedovi se zformovala skupina *na obsazeném západním břehu* N ID
 - i. sehrají první přípravný zápas *s Viktorií* N VN
 - j. dávají přednost videohrám *před hodbou* N VN

2.3 Přívlastek a předmět

Příklad na užití funkce **AtrObj** *mimořádnou splátku části dluhu naší pojišťovně nezaplatíme* je pozoruhodný tím, že jmennou skupinu v dativu *naší pojišťovně* lze interpretovat jako příslovečné určení a současně jako přívlastek dvou substantiv: *dluh* a *splátka*.

- (4) Příklady užití funkce **AtrObj** (v PZK celkem 37x)
- a. určoval částku milion korun *pro udělení provozní licence majiteli lékáren* N VN
 - b. České radiokomunikace musí rychle splatit dluh *televizním divákům* V ALT
 - c. koalice si ještě předtím vše *o územněsprávním uspořádání* vyříkala N PRN
 - d. klade důraz *na mnohostrannost* N VN
 - e. mám *s Ruskou hokejovou federací* podepsanou smlouvu N VN
 - f. *na strukturu* jsou navíc kladeny požadavky V VN

- g. v Českých Budějovicích uzavřela koalici *se Stranou zelených* N VN
 - h. kdy byla smlouva *s klientem* uzavřena N VN
 - i. asi před týdnem jsem dostal dopis *od K. Řeháka z Prahy* V ALT
 - j. 80 % z nás vyjadřuje důvěru *prezidentu Havlovi* V VN
 - k. něco *o tom* vím V PRN
- (5) Příklady užití funkce **ObjAtr** (v PZK jen 21x)
- a. vyřizují si při snižování počtů účty *s bezúhonnými veliteli* V VN
 - b. poskytovat univerzální služby *především středním podnikatelům* V VN
 - c. výtržník dostal lístek *od Seamana* V ALT
 - d. současní teenageři dávají přednost *videohrám* V VN
 - e. něco takového bohužel není možné říci *o jeho protivníku Billu Clintoni* V PRN
 - f. vzdát poctu *svému městu* V VN
 - g. byla *s arabskými státy* uzavřena řada mírových dohod N VN
 - h. Rusko očekává *od Západu* pomoc. V VN
 - i. uzavřela *s vládou Irské republiky* dohodu N VN
 - j. tyto firmy pak navázaly kontakty *s partnery* N VN

3 Alternativní klasifikace

Příklady dělíme do čtyř skupin na potenciálně víceznačné konstrukce (ALT), jednoznačné příklady se zájmenem ve funkci předmětu (PRN), ustálená verbo-nominální spojení se slovesem, které má oslabený význam (VN), a konstrukce s významově plnoprávným slovesem, dvěma strukturami a jedním významem (ID).

3.1 Potenciálně víceznačné konstrukce (ALT)

U příkladu *krajíc chleba s máslem* vyvstává otázka, zda je ve všech kontextech opravdu jednoznačný. Pokud by třeba existoval zvláštní druh chleba, který obsahuje máslo jako jednu z přísad, bude předložková skupina přívlastkem pouze substantiva *chleba*. Namažeme-li si krajíc takového chleba máslem, bude předložková skupina přívlastkem substantiva *krajíc*. Možná bychom ji analyzovali raději jako přívlastek celého spojení *krajíc chleba*, ale to bychom již opustili závislostní syntax. Každopádně si lze představit příklad *krajíc chleba s máslem s máslem* (ve významu *krajíc chleba s obsahem másla namazaný máslem*), v němž předložkové skupiny slouží jako přívlastek k různým řídicím substantivům.

Vzhledem k existenci takového kontextu nejde o případ striktní synonymie. Domníváme se, že tato dvě čtení by měla mít odpovídající rozlišení i v syntaktické struktuře a že tedy v našem příkladu *krajíc chleba s máslem* je třeba v geometrii závislostního stromu patřičně odlišit význam *krajíc chleba s obsahem másla* od *krajíc chleba namazaný máslem*. Je jasné, že ten první bude velmi vzácný.

Ani příklad *přinesla bednu ze sklepa*, označený kombinovanou funkcí **AtrAdv**, se nezdá být jednoznačný za všech okolností. Co když je řeč o bedně s vánočními ozdobami, která je celý rok ve sklepe, ale den před Štědrým dnem ji otec přinese do komory? Před zdobením stromku pak matka *přinesla bednu ze sklepa z komory*, třeba do pokoje. Nebo naopak – bednu z komory jsme odnesli do sklepa, jenže dcera v ní měla inlajny, a tak *přinesla bednu z komory ze sklepa* zase zpátky.

Opět tedy nejde o striktní synonymii. Na rozdíl od preference přívlastku, jak je tento příklad uveden v manuálu, bychom se klonili spíše k adverbiální interpretaci, která je bez podrobných znalostí dislokace beden v konkrétní domácnosti pravděpodobnější.

V příkladu *zbyl mi čas na čtení* naznačuje kombinovaná funkce **AdvAtr** preferenci adverbiální interpretace času jako předem neurčeného prostoru pro různé aktivity, který byl využit ke čtení až poté, co zbyl. Tato interpretace není synonymní s významem, kdy čas určený k četbě nebyl využit a není jasné, jak s ním bylo dále naloženo. Opět tedy nejde o synonymii ve všech kontextech. Pokud však nejsou v kontextu indicie o opaku, předložková skupina by měla být analyzována v souladu s pravděpodobnější variantou jako adverbiále.

Při podrobnějším zkoumání prototypického příkladu užití funkce **AtrObj** *mimořádnou splátku části dluhu naší pojišťovně nezaplatíme* opět dospíváme k závěru, že alespoň v některých kontextech mají rozdíly v syntaktické struktuře významové důsledky. Půjčit jsme si mohli u jiné osoby, než které dluh splatíme (jak známe z recentních hospodářských dějin, s dluhy se běžně zachází jako se zbožím), takže ani dvě analýzy věty *zaplatíme dluh pojišťovně* nelze považovat za striktně synonymní. Je však možné (ne)zaplatit *splátku* někomu jinému, než komu splátka náleží? Domníváme se, že ano, například na poště slečně za přepážkou. Ani v tomto případě tedy neplatí striktní synonymie a příklad by měl být analyzován jako jedna syntaktická struktura, jakkoli je v tomto případě obtížné zvolit jednu možnost, je-li původní věřitel, současný vlastník dluhu a příjemce finanční částky jedna osoba. Zde se kloníme – v souladu s preferencí vyjádřenou kombinovanou funkcí – k syntaktické závislosti na substantivu *dluh*.

Schématizované příklady z PZK: *přinést něco odkud, zbylo co na co, dostat lístek nebo dopis od koho, splatit dluh komu, předat instrukce komu kde, zaregistrovat co v souvislosti s čím, sledovat vývoj bez vlivů, registrace čeho kde, přiliv čeho odkud*.

3.2 Jednoznačné příklady se zájmenem ve funkci předmětu (PRN)

V těchto příkladech se potenciální přívlastek takové roli vzpěčuje. Místo toho vykazuje silnou vazbu na sloveso, např. ve větě *leccos na nového ministra víme*. Kombinovaná funkce zde vůbec není třeba, a to i v případě, kdy by místo zájmena stálo běžné substantivum.

Příklady: *něco, vše, leccos, ...: říci, vědět něco o někom, vyříkat si vše o něčem, naučit se něco od koho, vědět leccos na koho.*

3.3 Verbonominální spojení s oslabeným významem slovesa (VN)

Sem spadá valná většina příkladů užití kombinovaných funkcí v PZK. V anotacním manuálu je reprezentuje příklad *uzavřeli mír s nepřáteli* s funkcí **ObjAtr**. Tyto příklady se vyznačují významově nevýrazným slovesem, které vytváří se svým předmětem ustálené verbonominální spojení. Mezi adnominální a adverbální analýzou dalšího větného členu pak skutečně nelze najít významový rozdíl. V těchto případech by se hodila možnost analyzovat tento člen jako modifikátor celého verbonominálního spojení.

Příklady: *mít zdroje n. vliv na co, mít smlouvu s kým, zaujímat postavení kde, dávat přednost čemu, sehrát zápas s kým, zaznamenat rozkvět kdy, umožnit spojení s kým, navázat kontakty s kým, uzavřít mír s kým, uzavřít pojištění na co, využívat možnost kdy, získat pozice kde, vyřizovat si účty s kým, poskytovat služby komu, vzdát počtu, uzavřít dohodu, smlouvu, koalici s kým, očekávat pomoc od koho, klást důraz, požadavky na co, vyjadřovat důvěru, udělit licenci.*

3.4 Dva stromy, jeden význam (ID)

Tyto příklady se chovají podobně jako verbonominální konstrukce až na to, že jde o volné syntagma s významově plnoprávným slovesem. Tak třeba ve větě *proti předsedovi se zformovala skupina na obsazeném západním břehu* je zřejmé, že proces formace skupiny i jeho výsledek se nacházel na jednom místě. Takové okolnosti jsou lexikálně specifické a patrně je lze posoudit a provést rozhodnutí jen případ od případu.

Příklady: *otvírat co kde, startovat na mistrovství kde, vévodit komu kde, určovat částku pro koho, zformovala se skupina kde, sraz kde měl vysokou účast, scénka odkud ze kdy, dodavatel čeho pro koho, jeden z nejschopnějších mužů kde, výběr čeho pro co.*

4 Závěry

Analýzou vzorku konstrukcí opatřených kombinovanými funkcemi jsme dospěli ke zjištění, že ne všechny příklady si je zasloužily. Potenciálně víceznačné konstrukce (ALT) nevyhovují kritériu striktní synonymie a je třeba se rozhodnout pro jednu ze struktur a funkcí. U jiných příkladů je rozhodnutí usnadněno např. přítomností zájmena ve funkci předmětu (PRN), viz příklady (4-c), (4-k), (3-c), nebo je příklad jednoznačný díky slovosledu (4-e), (4-f), (5-g), (5-h), (5-i).

Koncepce kombinovaných funkcí je kromě toho poněkud zpochybněna na rovině hloubkové syntaxe, kde je vždy jen jedna varianta, která navíc nekoresponduje vždy s preferencí odpovídající kombinované funkce. Sama existence

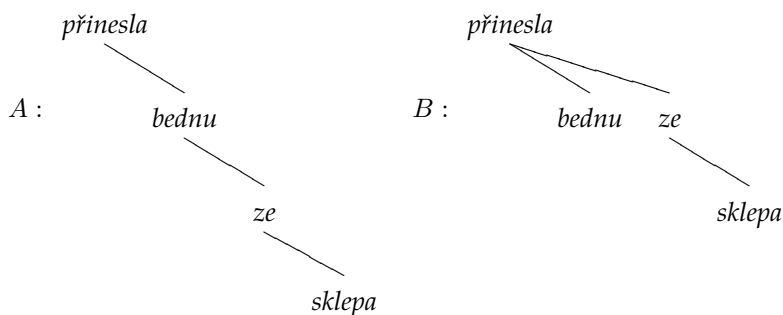
preferencí v kombinovaných funkcích ostatně budí pochybnosti o tom, že jde o synonymní vyjádření jednoho významu.

Přesto jsme našli dvě velké třídy konstrukcí, které nelze obejít: verbonominální spojení (VN) a typ „dvě struktury, jeden význam“ (ID). Ty se opravdu vzpírají požadavku jednoznačné syntaktické anotace v daném anotačním schématu, protože o správné volbě nelze rozhodnout ani s dokonalou znalostí kontextu a realit.

K problému této „umělé“ víceznačnosti lze přistupovat dvěma podstatně odlišnými způsoby. První vychází z konstatování neadekvátnosti gramatického formalismu a/nebo schématu pro analýzu jazykových výrazů do podoby syntaktické reprezentace/anotace. Zavedené pojmy a struktury jako by znásilňovaly realitu a jediným řešením je kompromis. Takovým řešením jsou například kombinované funkce. Potíž je v tom, že se tím systém stává méně systémový, např. že se při běžném hledání v korpusu nenajdou všechny atributy, adverbialé nebo objekty.

Druhý způsob vychází z toho, že formalismus a schéma jsou předem dané prostředky pro vyjádření jim odpovídající abstrakce (jazykové) skutečnosti. Systém více rovin popisu jazyka umožňuje reprezentovat vztahy synonymie a homonymie mezi jednotlivými rovinami, včetně případů, kdy víceznačnost vzniká jakoby uměle, z vůle schématu, někde uprostřed mezi rovinami.

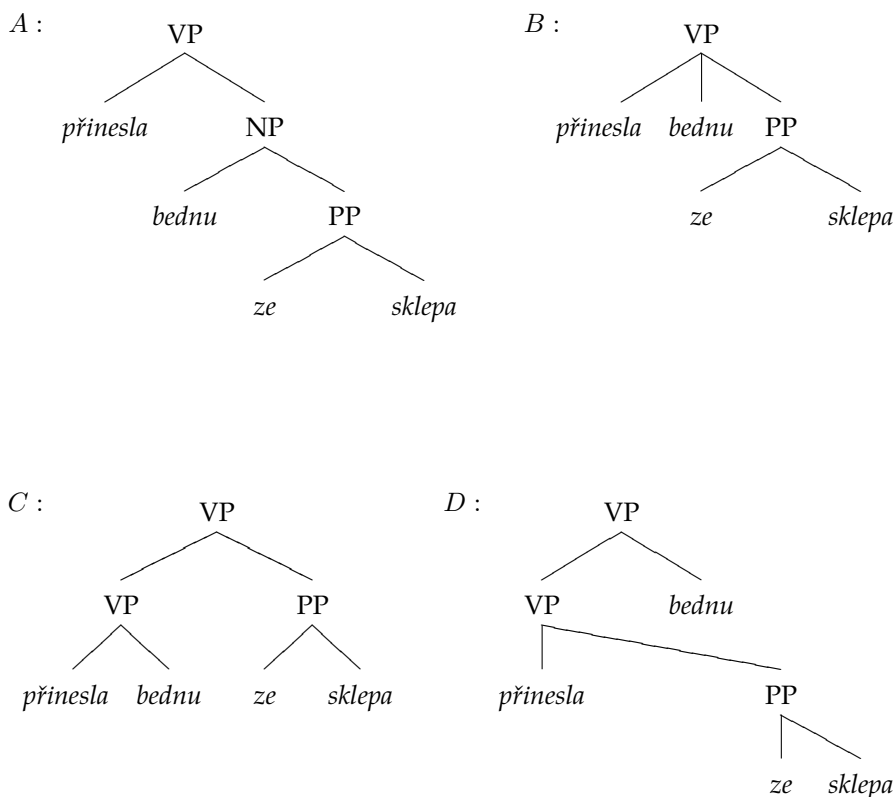
Není-li vše předem dáno, máme ještě možnost vyměnit schéma za jiné. Na obr. 3 jsou dva závislostní stromy představující dvě různá čtení věty *přinesla bednu ze sklepa*.

Obrázek 3: Dva závislostní stromy: je jich moc nebo málo?

Pokud bychom se uchýlili ke stromům složkovým, rázem máme možnosti čtyři (obr. 4). Možnosti *A* a *B* se obvykle považují za ekvivalentní s odpovídajícími možnostmi na obr. 3. Možnost *D* můžeme pominout, protože naznačuje nepravděpodobně těsnější vztah mezi slovesem a příslovečným určením než mezi slovesem a předmětem. Co s možností *C*? Může to být jen formální varianta možnosti *B* ve schématu, které připouští jen binární větvení, ale můžeme ji také prohlásit za analýzu spojení *přinesla bednu* ve spojení s předložkovou frází

ze sklepa. Taková analýza se může hodit ve všech případech, kdy nechceme řešit, který z obou členů prvního spojení PP modifikuje, např. u výše uvedených konstrukcí typu VN nebo ID.

Obrázek 4: Složkové stromy: je jich moc ...

Zdaleka nejsme přesvědčeni o správnosti jednoho, druhého, natožpak třetího způsobu. Jen se nám zdá, že stromy s větvemi různě zakřivenými pro vyjádření nerozhodnutelné víceznačnosti *mohou* někdy přinášet sladké plody, protože jsou více v souladu s přirozeným řádem anotačního mikrokosmu, a tím pádem svobodnější!

Literatura

Jan Hajič, Jarmila Panevová, Eva Buráňová, Zdeňka Urešová, Alla Bémová, Jan Štěpánek, Petr Pajas, and Jiří Kárník. *Anotace na analytické rovině, Návod pro anotátory*. Ústav formální a aplikované lingvistiky MFF UK, Praha, 1999. URL <http://ufal.mff.cuni.cz/pdt2.0/doc/manuals/cz/a-layer/pdf/a-man-cz.pdf>.

Marie Mikulová, Alevtina Bémová, Jan Hajič, Eva Hajičová, Jiří Havelka, Veronika Kolářová, Markéta Lopatková, Petr Pajas, Jarmila Panevová, Magda Razímová, Petr Sgall, Jan Štěpánek, Zdeňka Uřešová, Kateřina Veselá, Zdeněk Žabokrtský, and Lucie Kučová. *Anotace na tektogramatické rovině Pražského závislostního korpusu. Anotátorská příručka*. Ústav formální a aplikované lingvistiky MFF UK, 2005. URL <http://ufal.mff.cuni.cz/pdt2.0/doc/manuals/cz/t-layer/pdf/t-man-cz.pdf>.

Karel Oliva. On retaining ambiguity in disambiguated corpora. *TAL (Traitement Automatique des Langues)*, 42(2), 2001.